

Könyvújdonságokról

Fazekas Gergely: J. S. BACH és a zenei forma két kultúrája

A Rózsavölgyi és Társa kiadványai sorában rendre jelennek meg a „musica scientia” sorozat kötetei, s ami külön örvendetes: a hazai zenetudomány képviselői kapnak itt publikálási lehetőséget. Eddig két típus kristályosodott ki: az egyik a tanulmánykötet, egy-egy szerző korábban már publikált rövidebb lélegzetű írásai (tanulmányai, elemzései) gyűjteményeként, a másik pedig a fiatal generáció kiválóságainak széles körben való bemutatkozása, főként doktori disszertációjuk közzétételével. Ez utóbbiak közé tartozik Fazekas Gergely tavaly megjelent munkája is.

A sorozatcím mindenképp indokolt, ám jó lenne, ha nem hatna riasztólag a muzsikustársadalomra, mondván: a zenetudomány a muzikológusokra tartozik. Mert a fenti megállapítás annyiban – és csak annyiban – igaz, hogy ők „írják” a szakkönyveket, az viszont több mint szomorú lenne, ha arra kényszerülnének, hogy ők alkossák az olvasótábort is!

A szakkönyvek elsősorban a szakmának, tehát zenei szakkönyvek esetében a muzikus-szakmának (tehát zeneszerzőknek és előadóknak, hangszereseknek és énekeseknek, valamint tanároknak és diákoknak csakúgy, mint azoknak, akik maguk is zenetörténészek) szól. Annakidején Pernye András (1928–1980) félig tréfásan mondta, hogy csínján kell bánni a kottapéldákkal – a nagyérdemű belelapoz a könyvbe, látja a számára „kínai” kottákat, és úgy érzi, nem neki készült. Sajnos, azóta sem javult a helyzet, Kodály „százéves terve” utópia maradt, a zenei analfabétizmus felszámolását illetően nincs dicsekednivalónk. Sőt, megannyi szakosodás/specializálódás során nemcsak a könnyű és a komolyzene, a komolyzenén belül pedig a történeti és a kortárs zene között mély a szakadék, hanem valamiképp a szakirodalom iránti érdeklődés (csakúgy, mint általában az olvasás) háttérbe szorult.

Éppen ezért szeretném felhívni a muzikus-szakmabeliek figyelmét erre a könyvre. Mert azt aligha lehet remélni, hogy az első pillantásra „furcsa” cím önmagában felkelti az érdeklődést (sőt!). Gyakori tapasztalat: az ember olvas, minden szót ért külön-külön, de együtt az egész... - nehezen adja meg magát. (Idegen nyelvből fordított könyveknél kézenfekvő az olcsó kifogás, a fordított/fordítást lehet hibáztatni.) Ezúttal viszont arról van

szó, hogy a zenetörténész, különböző idegen nyelvű szakirodalom ismeretében, nem a hagyományos köznap- jelentésükben kényszerül használni szavakat. Ez a szóhasználat viszont csak első látásra idegen, a kötet olvasása során szinte terminológiává kristályosodik – mármint hogy a figyelmes olvasó tudatában is.

A szakirodalom ismerete még nem vált kárára egyetlen gyakorló muzsikusként sem. Éppen ellenkezőleg: a historikus zenélés aligha lett volna képes eredményes térhódításra, ha a lelkes játékosok nem vállalnak magukra történelmi munkát, a kották közreadásától az értő kottaolvasásig, s a korhű hangszerek felkutatásától a játéktechnikájuk elsajátításáig. Akik a zenei életnek olyan szegmensében munkálkodnak, ahol nem kényszerülnek ilyen többlet-feladatokra, könnyen azon vehetik észre magukat, hogy a hangszerüket, az általuk megszólaltatott zenét illetően „nincsenek képben”, esetleges érdeklődőknek nem tudnának ajánlani olvasnivalót, hogy többet tudjanak meg egy-egy kor, szerző, stb. zenéjéről. Megtehetik, mondhatni, büntetlenül,

hiszen tényleges munkavégzésük szempontjából – a mindennapok hajszája során – lényegtelennek, indifferensnek tűnhet. Belegondolva azonban nem lehet kétséges: a zenéről szóló szakirodalom tényleges haszna a felhasználásban realizálódik.

Fazekas Gergely könyve: korántsem könnyű olvasmány, viszont azok közé tartozik, amelyek megérik a szellemi erőfeszítést, mert több síkon kamatoztathatóak a belőle megtanultak.

A közelmúltban felnőtt muzikológus generáció számára – csakúgy, mint megannyi más tudományos és művészeti területen – „kinyílt a világ”: szinte határtalanul megnőtt a hozzáférhető szakirodalom, ami azzal a következménnyel jár, hogy egy-egy választott téma esetében egyoldalú dialógust folytathat a korábban már megjelent munkákkal. Sajátos szakmai továbbképzési lehetőség ez!

Az elsősorban angol és német nyelvű vonatkozó szakirodalom ismerete egyszerre alap és háttér az egyéni kutatásokhoz, vizsgálódásokhoz – kiváltképp ha van remény arra, hogy az új szakmai eredmények visszaáramolhassanak a nemzetközi szakirodalomba. De még nagyobb a hatás, ha a párbeszéd nem marad elzárva a szűk szakmai berkekben.

Bachról, pontosabban, Bach zenéjéről lévén szó, re-

mélhetőleg nem lesz hiány az érdeklődőkben! Igaz, ezt a könyvet nem elég olvasni! Szép számmal vannak benne elemzések, amelyekhez elengedhetetlenül szükséges a kotta (Fazekas többször felhívja erre a figyelmet, a könyven hozzáférhető kották esetében tudatosan eltekint a kottapéldáktól, és alkalmanként támpontot ad olyanoknak, akik internetről kívánnák azt letölteni). A közölt kottapéldák sem tekinthetők egyszerű illusztrációknak, nemcsak érdemes, de feltétlenül szükséges is kibogarászni őket. Egy különlegesen érdekes eset, amikor a h-moll mise nyitó Kyriéjének ritornellójában feltárja a triószonáta-textúrát (144-145. oldal). Ilyenkor a zongorista nem tehet mást, mint hogy hangszeréhez ül, és kamarapartitúra-olvasásra vállalkozik. De olyankor is szükséges a hangszer, amikor például „felesleges” ütemekre mutat rá, vagyis olyan helyeket tár fel, ahol egy ütem kihagyásával zökkenőmentes lenne a folytatás. Arra még csak célzást sem tesz a szerző, hogy az adott műveket/tételeket meg is kell(ene) hallgatni! Ilyen szempontból komplex feladatot jelent az olvasása – de az aktivitás különleges sikerélményt is eredményez!

Ugyanakkor óva intek bárkit arról, hogy „beleolvasson”, vagy keressen az érdeklődésének leginkább megfelelő részleteket! Először át kell rágni magunkat az egész dolgozaton, s miután érdemben foglaltunk alkothattunk a benne foglaltakról (mert egy-két elolvasás után még nem tekinthetjük magunkat alapos ismerőjének), akkor már természetesen lehet szabadon elmélyedni egyik-másik elemzésben.

A könyv „a zenetörténet és a zeneelmélet határvidékén jár”, ez adja egészen kivételes légkörét. Fazekas Gergelynek köszönhetően megérthetjük „a zenei forma bachi fogalmának kétarcúságát”: „az apró elemekből való építkezést egyfelől, és a folyamatszerűséget másfelől”. Avatott vezető segítségével magunk is nyomon követhetjük a zeneszerzői gondolkozásmódot, ami ebben az esetben azért is rendkívül érdekes, mert „Bach esetében ... gyakran érzékelhető, hogy valami radikálisan mást akar mondani, mint az általa választott műfaj”. És ha ez kiragadva igencsak elvontnak is tűnik, a megannyi elemzés apró építőköveiből meggyőzően alakítható ki ilyesfajta filozofikus tömörségű megállapítás. Izgalmas olvasmány, amikor barokk teoretikusok definícióját nemcsak ütközteti, hanem a vélemény- illetve nézetkülönbségek miéjtjére is rámutat. És nem lehetünk eléggé hálásak azért, amiért a traktátusok szakkifejezéseit szótár-precizitással értelmezi (a 95. oldal latin-német alakjai, majd a magyar nyelvű értelmező kifejtés ékesen bizonyítja, hogy a terminológia ismerete nélkül nehéz lenne eligazodni a különböző szerzők különböző szóhasználatát illetően).

Mindezek kiragadott apróságok – és hol vagyunk még az olyan érdemi eredményektől, amikor – nemritkán elsőként – sikerül rövid félmondatokban bevilágító erejű összefüggésekre, szerzői attitűdökre rámutatni! Azok tényleges értékeléséhez viszont elengedhetetlen az olvasó együttgondolkodó-elemzői magatartása.

Ilyen szempontból viszont szakkollégiummal felér, mesteriskolai továbbképzéssel – ami az adott esetben önkéntes figyelemmel, s kellő időráfordítással minden kottaolvasó muzsikusk számára elérhető.

Fittler Katalin

KÖNYVAJÁNLÓ

Ordasi Péter: Csodafiú-szarvas

(Kalota Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Budapest, 2019)

Igen, ajánló, nem pedig kritika vagy recenzió! Rádásul nemcsak azért, mert még a zenei kiadványok iránt érdeklődők figyelmét is elkerülhetné ez a könyv, hiszen nem az elsősorban zenei kiadványok publikálására „szakosodott” kiadók valamelyikénél jelent meg. Márpedig, pestiesen szólva, „kár lenne kihagyni”!

Visszafelé bogozva a szálakat, kicsit hasonlít a szituációhoz, amikor a verekedésnél az derül ki: úgy kezdődött, hogy a Pistike visszaütött... Ordasi Péternek 1980 nyarán került a kezébe a Csodafiú-szarvas című Kocsár-vegyeskar kottája, és a művel való ismerkedését „kitekintések” követték zenén kívüli területekre, a zenei produkciót pedig az élmények-tanulások írásos megfogalmazása. Rövidebbek, majd egy doktori értekezés (2005) ... Aztán a Professzorok Batthyány Körében tartott előadás hallgatói között jelen volt Szokolczay Lajos, aki felhívta a Napkút Kiadó szerkesztőinek figyelmét a kiadatlan disszertációra. Röpké 13 év, és annak „naprakészre” formált verziója immár közkinccsé vált.

Tény: a muzsikust nem mindig gyönyörködteti a változatosság, már ami a „munkáját” illeti, kiváltképp, ha megélhetési szempont is közrejátszik abban, hogy a zenei élet különböző területein kelljen tevékenykednie. A több-funkciósság talán legharmonikusabb verziója azoknak jutott, akik a Zeneakadémia egykori K.É.T.K tanszakát végezték el, tehát a középiskolai ének (szak-középiskolai elmélet) tanári képesítés mellett karvezető diplomát is szereztek. Ordasi Péter a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán tanult, onnan került a Zeneakadémiára – nála a karnagy-tanár, avagy tanárkarnagy kettős minőség szinte magától értetődőnek tekinthető. Diák- és amatőr énekkarok vezetőjeként csak a gyakorlatban megszerezhető többlet-tudásra tehetett szert, és olyan fórumra, ahol a zeneértés továbbadásának minél hatékonyabb módszereit kísérletezheti ki. Ennek a gyakorlati tevékenységnek köszönhető, hogy elemző-elméleti munkáiban megkülönböztetett szerepet kap egyrészt a műegész áttekintésére való törekvés, valamint mindaz, amit az akusztikus kontroll alátámaszt. Éppen ezért, írásos elemzései is szinte „megszólítják” az olvasót, közös barangolásokra-felfedezésekre invitálják a zene birodalmában. E könyv esetében: Kocsár Miklós kórusműveinek területén.